Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Historia ecclesiastica, lat

Eusebius <Caesariensis>

[Straßburg], nicht nach 1475

Liber decimus Historie Ecclesiastice Divi Eusebij Cesariensis Episcopi Incipit feliciter

urn:nbn:de:bsz:31-313482

Visual Library

De fuga rurſum et latebris athanaſij epi xxxv
De . Sepulchro martiris babile xxxvi
De theodoro confeſſore apud anthiochiam ·xxxvii
De iudeorū conatib⁹ q̄ a iuliano decepti templū in iheroſolimis aggreſſi ſūt reparare xxxviii
Ut terremotu inibi et igni diuinitus accenſo iudei ab illicitis deturbantur inceptis xxxix
De ſignis et virtutibus terrificis que in exicium conuerſa ſunt iudeorum xl

¶ Finiunt capitula libri decimi

¶ Liber decim⁹. Hiſtorie. Eccleſiastice Diui Euſebij Ceſarien̄· Epi Incipit feliciter

um apud alexandriam poſt achillan qui petro martiri ſucceſſerat alexander ſacerdotium ſuſcepiſſet. quia pax noſtris et quies ex pſecutōibus erat atq̧ eccleſiarum gl̄ia confeſſorū meritis gaudebat. pſperitas rerū nrarū domeſtica contentōe turbatur. Etenī p̄ſbiter q̄dam apd̄ alexandriā arrius noīe vir ſpecie et forma magis q̄ virtute religioſus. ſi glorie laudiſq̧ et nouitatis improbe cupid⁹. praua quedā de fide xp̄i pferre. et que antea in queſtionē nunq̄ venerant cepit abſcidē. ac ſepare ab illa eterna et ineffabili dei pr̄is ſubſtantia vel natura filium conabatur. Que res plurimos in eccleſia conturbabat. Sed cum alexāder epiſcopus natura lenis et quietus. aſſiduis commonitōnibus arrium cuperet a prauo incepto et aſſertionibus impijs reuocare. nec tamen res ex ſententia procederet. eo q̄ pleroſq̧ iā contagio peſtifere aſſertōis infecerat. nō ſolū apd̄ alexandriā verū et p alias vrbes puinciaſq̧ diſperſa. pniciosū fore credēs. ſi diſſimularet a ſtib⁹ plurimis conſacerdotib⁹ ſuis rem indicat. q̄ſtio lati⁹ innotſcit Sermo vſq̧ ad aures religioſi prīcipis. q̄ppe q̄ omni ſtudio et diligētia curaret que nr̄a ſūt. puenit Tū ille ex ſacerdotū ſnīa apd̄ vrbē niceam epale conciliū conuocat. ibiq̧ arriū trecētis decē et octo epīs reſidētib⁹ adeſſe iubet. ac de ei⁹ pposito inib⁹ et queſtionib⁹ iudicari

¶ Capitulum ii

ed in eo concilio ãmirabile factū pncipis non puto reticēdū. Etenī cum ex oīb⁹ pene locis epi cōueniſſet. et vt fieri ſolet diuerſis ex cauſis inter ſe quedam iurgia detuliſſent. interpellabatur frequenter a ſingulis. offerebantur libelli. culpe proferebantur. et magis ad hec q̄ ad id pro quo ventū fuerat aīos dbāt. At ille vidēs q̄ per huiuſmodi iurgia cauſa ſummi negocij fruſtraretur. diem certā ſtatuit. q̄ vniuſq̧ſq̧ epoꝝ ſi q̄d q̄rimonie habere videretur deferret

Et cum reſediſſet . ſuſcepit a ſingu
lis libellos Quos ſimul oīs in ſi
nu ſuo continens . nec in eis q̄d cō-
tineretur aperiens . ait ad ep̄os De-
us vos conſtituit ſacerdotes . et po-
teſtatē vobis dedit de nobis quoqꝫ
iudicandi . et ideo nos a vobis rec
te iudicamur . vos aūt nō poteſtis
ab hominibꝫ iudicari. Propter q̄d
dei ſolius inter vos expectate iudi-
cium . et veſtra iurgia quecūqꝫ ſint
ad illud diuinū reſeruentur examē
Vos etenī nobis a deo dati eſtis dij
et conueniens non eſt vt homo iu
dicet deos . ſed ille ſolꝰ de quo ſcrip
tum eſt. Deus ſtetit in congregatō
ne deorum . in medio aūt deos di-
ſcernit. Et ideo hijs omiſſis . illa q̄
ad fidem dei ptinent . abſqꝫ ulla ani-
morū contentōne diſtinguite. Cū
hec dixiſſet . oīs ſimul querimoni
arum libellos iuſſit exuri . ne inno
teſceret vlli hoīm ſimultatō ſacer
dotum. Verum cum p dies multos
in ep̄orum concilio de fide queſtio
vōteretur et nonnulli diuerſa ſenti-
rent . ac vehementer ceptis arrij faue
rēt . plures tn̄ erant q̄ ipiū arrij exe
crarentur inceptum . Cūqꝫ in eodē
concilio eſſet confeſſorū magnus
numerus ſacerdotū . oīs arrij no-
uitatibus aduerſabantur . fauebāt
vero ei viri in queſtionibus callidi
et ob id ſimplicitati fidei adūſi

¶ Capl̄m iii.

Quantam vero vītutem habe
at fidei ſimplicitas . etiā ex
hijs que mihi geſta referūtur ag-
noſcimus Etenī . cum p ſtudio reli
gioſi impatoris . ex omni terra ſa-
cerdotes dei coiſſent opinione cō-
moti . philoſophi quoqꝫ et dyaleti
ci valde nobiles et opinatiſſimi cō
uenerūt. In quibꝫ quidā inſignis
in arte dialetica per dies ſingulos
conflictum ſūmi certaminis cū epi
ſcopis nr̄is . viris ad ea que in dia
letica non improbabiliter eruditis
mouebat . et fiebat ingens ſpectacu
lum . conuenientibꝫ ad audiendum
doctis et lr̄atis viris . nec tn̄ vllo ge
nere philoſophus concludi a quo-
q̄ꝫ poterat aut conſtringi Tāta ete
nim dicēdi arte . abiectis q̄ſtionibꝫ
occurrebat . vt vbi maxime putare
tur aſtrictus . velud aguis lubricus
laberetur. Sed vt oſtenderet deꝰ q̄
non in ſermone regnū dei . ſed in vī
tute cōſiſtit . quidā ex confeſſoribꝫ
ſimpliciſſime nature vir . et nichil
aliud ſciens niſi ihesum xp̄m et hūc
crucifixum . inter ceteros auditores
ep̄os aderat. Qui cum vidiſſet phi-
loſophum inſultantem nr̄is et calli
da . ſe diſputatōnis arte iactātē . po
ſcit ab omnibꝫ locum . velle ſe pau
cis cum philoſopho ſermocinari .
Cum vero noſtri q̄ ſimplicitatem
viri et iperitiam in ſermone dūtax
at noſſent . pauere et velut pudorē
quendā pati . ne forte apud callidos
hoīes riſui efficeretur ſancta ſim
plicitas. Perſtitit tn̄ ſenior . et hinc
mouit ſermonis exordium In no
mine inquit ihesu criſti philoſophe
audi que vera ſunt Deus vnus eſt
qui fecit celum et terrā . quiqꝫ homī
quē de terre limo formauerat ſpiri
tum dedit . vniuerſa que videntur et
que nō videntur virtute verbi ſui

creauit.et ſpiritus ſui ſanctificatō ſ
ne firmauit. Hoc verbū ac ſapien
tia·quē nos filiū dicimus hūanos
miſeratus errores ex virgine naſci
tur·et p paſſionē mortis a ppetua
nos morte liberauit·ac reſurrectōe
ſua.eternā nob̄ contulit vitā. Quē
et expectamus iudicem oim̄ q̄ gerī
mus eſſe venturum. Credis hec ita
eē philoſophe. At ille velut ſi nūq̄
vllum ſermonē contradicendi didi
ciſſet ita obſtupefact⁹ virtute dicto
rum mutus ad omnia hoc ſolū po
tuit reſpondere·ita ſibi videri nec
aliud verū q̄ꝙ dixerat. Tum ſeni
or·ſi hec inquit ita eſſe credidiſti·
ſurge et ſequere me ac dominicum
et huius fidei ſignacl̄m ſuſcipe. Et
philoſophus conuſus ad diſcipu ſ
los ſuos vl̄ ad eos q̄ audiendi gra
tia conuenerāt. Audite inq̄t·o eru
diti viri. Donec vbis mecū geſta
res eſt·verba verb̄ oppoſui·et q̄ di
cebātur dicendi arte ſubuerti. Vbi
vero pro verb̄ virtus proceſſit ex
ore dicentis·non potuerunt reſiſtē
verba virtuti·nec homo aduerſari
potuit deo. Et ideo ſi quis veſtrū
potuit in hijs que dicta ſunt ſenti ſ
re que ſenſi·credat xp̄o et ſequatur
hunc ſenem·in quo locutus ē deus
Ita philoſophus xp̄ianus effect⁹
tandem ſe gratulatus eſt victum

Capl̄m·iiij·

Fuit p̄terea i illo concilio et
paſnuci⁹ hō dei ep̄s ex egip
ti partib⁹ cōfeſſor·ex ill̄ quos max
imianus dextris oculis effoſſis et
ſiniſtro poplice ſucciſo·per metalla
dampnauerat. Sed in hoc tanta

virtutum inerat gratia vt ſigna p eū
non minus q̄ꝙ dudū per ap̄los fie
rent. Nam et demones verbo tātū
fugabat·et egros ſola orōne cura
bat·ſed et cecis viſū dicitur reddi
diſſe·et paliticos ad ſtabilitatē cor
poris reuocaſſe. Quē conſtantin⁹
in tanta veneratōe· et affectu habu
it·vt ſepius eū intra palaciū euoca
tum complectēretur·et illū oculum
qui in confeſſione fidei fuerat euul
ſus·audioribus oſculis demulceret

Capl̄m·v·

Ex eoru numero et ſi q̄d ad
huc eminentius fuiſſe dici
tur·etiā ſpiridon ciprius ep̄us·vir
vnus ex ordine ꝓphetarū quātum
etiā nos eorum q̄ viderāt narratōe
comperimus. Hic paſtor ouiū·etiā
in epiſcopatu poſitus permanſit.
Quadā vero nocte cum ad caulas
fures veniſſeut·et man⁹ improbas
quo aditū educendis ouibus face
rēt extendiſſent·inuiſibilib⁹ quibuſ
dam vinculis reſtricti·vſq̄ ad lucē
velut traditi tortorib⁹ pmanſerūt.
Cū vero oues ductur⁹ ad paſcua
matutin⁹ ſe ageret ſenior· vidit iu
uenes abſq̄ hūanis vinculis caut
pendē deſtrictos. Cūq̄ cauſā noxe
compiſſet· abſoluit ſermone quos
meritis vinxerat. Et ne eis inanis
nocturna cederet occupatio· tollite
inquit·o iuuenes vnū vobis arie
tē·ne ſine cauſa veniſſe videamini
quē melius prece q̄ꝙ furto queſiſſe
conuenrrat. Tradūt de hoc etiā il
lud factum mirabile. Filiam habu
it prenē nomine·q̄ ei cum bene mi
niſtraſſet virgo defuncta eſt. Poſt

eius obitū uenit quidam dicens ſe
ei quoddā depoſitum cōmendaſſe
Rem geſtam ignorauerat pater · p
quiſitum ī tota domo nuſq̄ qd̓ po
ſcebatur inuentū ē. Perſiſtebat tñ
ille qui cōmendauerat et fletu ac la
crimis perurgebat · vite ſue quoqȝ
illaturum ſe eſſe exicium · niſi com
mendata recipet · teſtabatur . Per
mot⁹ lacrimis ei⁹ ſenex · ad ſepulch
rū filie pperat · atqȝ eā ex noīe cla
mitat Tum illa de ſepulchro . q̄d
vis ait pater . Commendatū inq̄t
illius vbi poſuiſti At illa locum de
ſignans · illic ait inuenies defoſſum
Regreſſus ad domum · rem ſicut fi
lia de ſepulchro reſponderat reptā
tradidit repoſcenti Sȝ et mlta alia
eius ferūtur geſta mirabilia · que
etiā nunc ore oīm celebrantur Ta
les igitur in illis adhuc tempori
bus p mltos viros in eccleſijs do
mini refulgebant · ex quibus pluri
mi in illo concilio fuerūt. Sed et
athanaſius eodē tp̄e alexandrie di
aconus alexandrini ep̄i aderat con
cilijs ſenē q̄pplurimis iuuās . Inte
rea · p dies ſingulos agitabatur cō
uentus · nec facile aut temere de re
tanta ſtatuere audebant. Conuoca
batur frequenter arrius in conciliū
et aſſiduo tractatu aſſertōnes eius
diſcutiebantur · et quid aduerſum
hec teneri deberet · aut ſtatui · ſumma
cum deliberatōne q̄rebatur . Verū
poſt diutinū mltūqȝ tractatū placet
omnib9 · ac velut vno cūctorū ore
et eode decernitur · omouſiō ſcribi
debē . id eſt eiuſdē cum p̄re ſubſtātie
filiū confiteri · idqȝ firmiſſima om
nium ſententia pronunciatur . De
cē et ſeptem ſoli tunc fuiſſe dicūtur
quib9 arrij fides magis placeret · ex
trinſecus creatū dei filium ex nullē
ſubſtantibus et nō ex ipā p̄ris dei
tate pgenitum confirmantes . De
fertur ad conſtantinū ſacerdotalis
concilij ſententia · ille tanq̄ a deo p
latam veneratur . Cui ſi q̄s temp
taſſet reſiſtere · velut contra diuina
ſtatuta venientem ī exilium ſe ptеſta
tur acturum . Sex igitur ſoli cū ar
rio ſe patiuntur expelli · reliq̄ vero
vndecim concilio īter ſe habito · ac
quieſcunt ad ſubſcribendum manu
ſola non mente . Cuius ſimulatōis
auctor precipue extitit nicomedie
ep̄us euſebius . Interim quoquo
modo alijs veritate · alijs ſimulatōe
ſicut poſt exit⁹ docuit ſubſcribētib9
et de ſingulis quibuſqȝ eccl̄aſticis
obſeruatōib9 certa ſtatuta figenti
bus concilium direptum ē . Exem
plum aūt expoſitōnis fidei eorū q̄
conuenerant infra ſcriptum eſt Ex
emplum fidei nicene

¶ Cap̄lm vi

Credim⁹ ī vnū deum patrem
omnipotentē oīm viſibiliū
et inuiſibiliū factorem · et in vnū
dn̄m nr̄m iheſum xp̄m filium dei de
patre natum vnigenitum · id eſt de
ſubſtantia patris deum ex deo lumē
ex lumine deum verū · ex deo vero
natū nō factū · omouſion patri · hoc
eſt eiuſdē cū patre ſubſtātie · p quē
omnia facta ſunt · q̄ in celo et q̄ in
terris · q̄ ppter nos hoies et ppter
nr̄am ſalutē deſcendit · et incarnat⁹
eſt hō fact⁹ · paſſus eſt · et reſurrexit

tercia die : et aſcendit in celos inde
venturus iudicare viuos et mor
tuos· et in ſpiritum ſanctum. Eos
aūt q̄ dicūt erat aliqñ quando non
erat· et antq̄ꝫ naſcētur non erat· et
q2 ex nullis ſubſtantib9 factus eſt
aut ex alia ſubſiſtentia vł ſubſtan:
tia dicūt eſſe aut conūtibilē vł mu
tabilē filium dei hos anathematiçat
catholica et ap̄lica eccleſia

¶ Capl̄m· vii·

Statuūt p̄terea obſeruandū
eſſe in ecclīis· ne q̄s ex hijs
q̄ ſemetip̄os impatiētia libidinis ex
ciderūt· venire ad clerū Et ne q̄ſ nu
p aſſumpt9 ex vita vł conūſione
gētili accepto baptiſmo anq̄ꝫ cauti
us examinetur cleric9 fiat Et ne q̄s
ep̄orū cetrorūq3 clericorū cū extra
neis mlīeribꝫ habitet ·p̄ter cū mr̄e
vł ſorore· vł amita· vł ſi q̄ ſūt hui9
mōi neceſſitudinum pſone. Et vt
ep̄s ſi fieri p̄ōt a tot9 p̄uincie ep̄is
ordinetur· ſi h̄ difficile ē· certe ñ mi
nus a tribꝫ· ita tñ vt metropolitani
ep̄i maxime vł p̄ñtia vł auctoritas
habeatur. Abſq3 q̄ ordinatōē irri:
tā eſſe voluerūt. Et ne quē ali9 ep̄s
de ecclīa expulerit ſiue clericū ſiue la
icū ſuſcipiat ali9· ſane ne h̄ aut iraꝫ
cūdia' aliq̄· aut cōtentōē vt fieri ſo
minuſte faciū remediū ñ haberet De
cernūt p ſinglos ānos i ſinglis q̄:
buſq3 p̄uincijs ſcdo ab oībꝫ ep̄is
p̄uincialibꝫ concilia agi debere· et de
huiuſcemōi negocijs iudicari· vt ſi
forte ab vno inīq̄ aliq̄d geſtum eſt
a ceteris emēdetur ſi recte vt ab oī:
bus confirmetur· et vt apd̄ alexan
driā vł ī vrbe roma vetuſta cōſue :
tudo ſeruetur· vt vel ille egipti vel
hic ſuburbanarum ecclīarū ſollici
tudinē gerat Et vt ſi forte ī ordinā
do ep̄o duo vel tres p aliq̄ conten
tōne diſſentiant reliquorū auctori
tas· et precipue metropolitani cū
ceteris firmior habeatur Et vt epi
ſcopo iherosolimorum antiquitus
tradita honoris prerogatiua ſer:
uetur· manēte nichilominus et me
tropolitani ipſius prouincie dig:
nitate. Et catharos qui apud nos
nouatiani ſunt· ſi forte penitentes
ad eccleſiam conuertantur· cōfeſſos
eccleſiaſtica dogmata clericos in or:
dine quidem ſuo ſuſcipi debere· ſed
ordinatōne data. Sane ſi epiſco:
pus ipſorum veniat ad epiſcopum
noſtrum debere eū in preſbiterorū
loco ſedere· epiſcopi vero nomen
manere apud illum ſolum qui ca:
tholicam ſemper tenuit fidem· niſi ſi
ſua voluntate ipſe eum tali nomi:
ne honorare voluerit· vel ſi placue
rit vt querat ei epiſcopi locum va:
cantem· hoc ſit in ipſius poteſtate
et ne ī vna ciuitate duo ſint epiſco
pi. Et ſi qui forte indiſcrete ad ſa:
cerdotium prouecti· poſtmodū vel
ipſi aliquid de ſe criminoſum con:
feſſi ſunt· vel ab alijs reuicti vt abi:
ciantur· ſed et ſi qui ex hijs qui lap
ſi ſunt· et per ignorantiam forte or
dinati recogniti vt abiciantur· vt
ſi qui abſq3 tormentis in perſecutō
nibus lapſi ſunt· et ex corde agunt
penitentiā· quinq3 annos inter cathe
cuminos faciāt· et duobꝫ ānis poſt
hoc fidelibꝫ tantū in oratōne iūgā
tur· et ita poſtmodum ſuſcipiātur

Qui vero ꝓpter confeſſionē militi
am abiecerant· et rurſum ad hanc
abierūt· hos tredecim annos penitē
tiā gerere et poſtea ſuſcipi . Si tñ
ex corde penitentiā gerāt· eſſe tamē
in poteſtate epi moderandi faculta
tē· ſi eorum fructuoſam et attentam
pniam viderit. De hijs vero q̄ vita
excedunt penitentibus decernūt va
cuū nullū debere dimitti. Si quis
ſane accepta cōmūione ſuperuixēit
debere eū tpa ſtatuta complē· vl̄ cer
te put moderari eps voluerit. De
cathecuminis q̄ plapſi ſunt ſtatuerūt
tribꝫ annis eos a cathecuminorum
oꝛone ſepatos poſtea recipi debere
et ne de ciuitate inferiori ad maio:
rem eccleſiam tranſire q̄s ambiat ſi
ue epus ſiue etiā alius clericus · et
ne quis clericus q̄ derelicta eccleſia
ſua · nulla exiſtente cauſa pbabili
vagatur et oberrat p alias eccl̄ias
ſuſcipiatur in cōmunionē· et vt ne
mo eū q̄ ad aliū ptinet ſubripiens
in ſua eccl̄ia ordinet clerū abſqꝫ cō
ſenſu illius ad quem ptinet· et ne
quis clericus· aut vſuras accipiat.
aut frumenti vel vini · ampliatō:
nē· qd̄ ſolet in nouo datum vel ſe
ſcuplum· vel etiā duplū recipi· ꝙ ſi
faciat tanꝙ turpis lucri reū abiciē
dum· et ne diaconi pſbiteris pferā:
tur· ne ve ſedeant in conſeſſu pſbi:
terorū· aut ill̄ pſentibꝫ eucharíſtiā
diuidant· ſed illis agentibꝫ ſolum
miniſtrent · ſi vero pſbiter null9 ſit
in pnti· tum demum etiā ipis licere
diuidere · aliter vero agentes abici
iubent · et vt pauliamſte qui ſūt
fotiniani rebaptizentur · ſed et dia
coniſſas quāquidē man9 impoſitō
nem non accipiūt etiā ipas inter la
icos eē debere. Igitur cū de hijs ꝑ
ut diuinarū legū reuerentia popo
ſcerat decreuiſſent· ſed et de obſerua
tōne phaſe antiquum canonem p
quē nlla de reliquo varietas orire
tur eccleſijs tradidiſſent ·omnibus
rite diſpoſitis· eccl̄iarū pax et fides
in orientis atqꝫ occidentis partibus
vna atqꝫ eadē obſeruabatur

Capl̄m· viii·

Per idē tempus helena cōſtā
tini mater· femina incōpa
bili fide· religione animi ac magni
ficentia ſingl̄ari· cuius vere conſtā
tinus eſſet fili9 vt creditur· diuinis
āmonita viſionibꝫ · iheroſolimā pe
tit· atqꝫ ibi locum in quo ſacroſanc
tum corpus patibulo affixū pepen
derat· ab incolis perquirit. Qui id
circo ad inueniendū difficilis erat
ꝙ ab āntiquis pſecutoribus ſimul
achrū in eo veneris fuerat defixum
vt ſi quis xpianorum in loco illo
xpm adorare voluiſſet venerē vide
retur adorare· et ob hoc infrequēs
et pene obliuioni datus fuerat loc9
Sed cum vt ſupra dixim9 religioſa
femina ꝓperaſſet ad locū celeſti ſi:
bi indicio deſignatum· cūcta ex eo
pfana et polluta deturbans mal:
tum purgatis ruderibꝫ ·tres confu
ſo ordine reperit cruces ·ſed obtur
babat repti muneris leticiā vniuſ:
cuiuſqꝫ crucis indiſcreta ꝓprietas
Aderat quidē et titul9 ille q̄ grecis
et latinis atqꝫ hebraicis lr̄is a pila
to fuerat conſcriptus· ſed nec ipe ſa
tis euidēter dominici pdebat ſigna

patibuli. Hic iam humane ambi-
guitatis incertum diuinū flagitat
teſtimonium. Accidit in eadē vrbe
primariā quādam loci illius femi-
nam graui egritudine confectā ſe-
minecem iacere. Macharius p idē tē-
pus eccleſie illius eps erat. Is vbi
cūctantem reginā atq; oēs pariter
qui aderant videt. afferte inquit huc
totas que reperte ſunt cruces. et que
ſit que portauerit dominū nūc no-
bis adaperiat dñs. Et ingreſſus cū
regina pariter et ppłs ad eam que
decūbebat. defixis genibus. huiuſce
mōi ad deū precem profudit

Capitulum ix.

Tu domine q̄ p vnigenitum
filiū tuū ſalutē generi hu-
mano p paſſionem crucis conferre
dignatus es. et nunc in nouiſſimis
tēpibus aſpiraſti ī corde ancille tue
pquirere lignū beatum in quo ſalus
nr̄a pependit. oſtende euidenter ex
hijs tribus que crux fuerit ad domi-
nicā gloriam. vel que extiterit ad
ſeruile ſupplicium. vt hec mulier que
ſemiuiua decūbit. ſtatim vt eā lig-
num ſalutare contigerit. a mortis
ianuis reuocetur ad vitam. Et cū
hec dixiſſet. adhibint primo vnā
ex tribus. et nichil profecit. adhibu-
it ſcdam. nec ſic quidem aliqd actū
eſt. vt vero admouit tertiā. repēte
aptis oculis mulier conſurrexit. et
ſtabilitate virium recepta alacrior
multo q̄ cū ſana fuerat. tota domo
diſcurrere et magnificare dñi potē-
tiam cepit. Sic euidenti indicio. re-
gina voti compos effecta. templum
mirificum in eo loco in quo crucē
reppererat regia ambitōe conſtruxit
Clauos quoq; quibus corpus domi-
nicum fuerat affixū portat ad filiū
Ex quibus ille frenos compoſuit q̄-
bus vteretur ad bellum. et ex alijs
galeā nichilominus belli vſibus ap-
tam fertur armaſſe. Ligni vero ipi-
us ſalutaris ptem detulit filio. p-
tem vero thecis argenteis conditā
dereliquit in loco q̄ etiā nūc ad me-
moriā ſollicita veneratōe ſeruatur
Reliquit etiā hoc indicium religi-
oſi animi regina venerabilis. virgi-
nes q̄s ibi reperit deo ſacratas inui-
taſſe ad prandium. et tanta eas de-
uotōne curaſſe dicitur. vt indignū
crederet. ſi famulorū vterentur offi-
cijs. ſed ipa manibus ſuis famule ha-
bitu ſuccincta cibū apponeret. po-
culum porrigeret. aquā manibus in-
funderet. et regina orbis ac mater
imperij. famularū xpi ſe famulā de-
putaret. Hec quidē iheroſolimis
geſta. Interea conſtantinus pietate
fretus. ſarmetas. gothos. aliaſq; bar-
baras natōnes niſi que vel amicici-
is vel deditione ſue pacem puene-
rant. in ſolo pprio armis edomuit
et q̄ntomagis ſe religioſius ac hu-
milius deo ſubiecerat. tanto ampli-
us ei dominus vniuſa ſubdebat Ad
anthoniū quoq; primū heremi ha-
bitatorem. velut ad vnū ex pphetis
litteras ſuppliciter mittit. ut p ſe ac
libēis ſuis domino ſupplicaret Ita
nō ſolum meritis ſuis ac religione
matris. ſed interceſſione ſanctorum
cōmendabilē ſe deo fieri geſtiebat
Hanc. qm̄ tanti viri anthonij feci-
mus mentionem de virtutibus eius

atq; inſtitutis· et ſobrietate mentis
q i ſolitudine vitā degens· vſus ſo
lūmodo cōſortio fuerit beſtiarū· et
de demonibus crebro agens trium
phos placuerat deo ſupra cunctos
mortales· atq; inſtitutōnis ſue pre=
clara· vſq; in hodiernū monachis
exempla reliqrit. Volentē me aliqd
exponere· ille libellus excluſit · qui
ab athanaſio ſcriptus etiam latino
ſermone editus eſt. Propter quod
nos omiſſis hijs que ab alijs iam
dicta ſunt ea memorabim⁹ q̄ q̄uis
geſtorum cōtineat fides· ab hijs tn̄
q̄ longe poſiti ſūt obſcurior fama
ſubtraxit

¶ Caplm x.

In ea diuiſione orb terre q̄ ad predi
candū verbum dei ſorte per aplos
celebrata eſt· cum alie alijs puincie
obueniſſent· thome parthia et ma=
theo ethiopia· eiq; adherens exteri=
or india bartholomeo dicitur ſor=
te decreta Inter quā parthiāq; me
dia· ſed longo interior tractu india
vlterior iacet multis varijſq; ling
uis et gentib; habitata · quā velut
longe remotam· nullus aplice pdi
catōnis vomer impſſerat. Que tn̄
tempib; conſtantini tali quadā ex
cauſa ſemina fidei prima ſuſcepit.
Methodor⁹ quidā philoſoph⁹ in=
ſpiciēdorū locorū et orbis pſcrutā=
di gratia· vlteriorē dicitur indiā pe
netraſſe. Cuius exemplo etiā inui=
tatus meropius quidā tiri⁹ philo
ſophus ſimili ex cauſa adire indiā
voluit· habens ſecum duos pueru=
los· quos liberalibus litteris vt po
te ppinquos inſtituebat. Quorum
vn⁹ q̄ erat iunior ediſius· alter fru
menti⁹ vocabatur . Igitur puiſis
et in noticiā captis hijs quib; ani=
mus paſcebatur· cū philoſoph⁹ re
dire cepiſſet· aque vl ceterorū neceſ
ſariorū cauſa ad portum quendam
nauis q̄ vehebatur applicuit . Mo
ris eſt inibi barbarorum· vt ſi qn̄ fe
dus ſibi cum romanis turbatū vi=
cine nūciauerint gentes · oīs qui
apud eos ex romanis inuenti fue=
rint iugulentur. Inuaditur nauis
philoſophi· cuncti cū ipo piter peri
muntur · pueruli repti ſub arbore
meditantes et lectōnes ſuas paran
tes· barbarorum miſeratōe ſeruati
ducuntur ad regem. Horū ille al
terum id eſt ediſium ſibi pincernā
fecit· frumētio vero quē q̄ſi pſpica
cem dephenderat et prudentem· ratō
nes ſuas ſcriniaq; cōmiſit Ex quo
in honorē magno apud regem ha
biti ſunt in amore At vero moriēs
rex· vxorem cum puulo filio regni
dereliquit heredē · adoleſcentib; aūt
quid vellent· agendi dedit liberā fa
cultatem. Quos tn̄ regina ſupplici
ter exorat· tanq̄ que nichil haberet
in toto regno fideli⁹· vt ſecū vſque
quo adoleſceret fili⁹· regendi regni
ſollicitudinem partirentur· et preci
pue frumentium cuius prudētia ad
moderandū ſufficeret regnū. Nam
alius fidē puram· et ſobriam men=
tem ſimpliciter exhibebat Idq; dū
agerent et regni gubernacla frumē
tius haberet in manib; · deo mentē
ei et animos inſtigante· reqrere ſol
licitus cepit· ſi qui inter negociato
res romanos xpiani eſſent· et ipis

potꝛſtatē maximā dare ac monere
vt conuenticula p loca ſingla face
rent· atq; romano ritu oꝛōnis cauſa
confluerēt· ſed et ipe multomagis
eadem facē· et ita ceteros cohoꝛtari
fauoꝛe et bñficijs inuitare · pſtare
quicqd opoꝛtunū fuiſſet· loca edi:
ficijs· aliaq; neceſſaria ꝑbere· et om
nimodo geſtire· vt xp̄ianoꝛū inibi
ſemen exſurgēt

¶Capłm xi·

Sed cum regius puer adole:
uiſſet . cui pꝛocurationem
regni regebāt· expletis omnibus et
ex fide traditis· multū licet detinenti
bus et rogantibꝫ vt manerēt· cū re
gina vł filio· ad vrbē tñ denuo no:
ſtram reūtuntur· et edificio feſtinā
te tirum· parentes ꝓpinquoſq; reuiſe
re· frumentus alexandꝛiam pergit
dicens· equū nō eſſe opus occulta:
re dñicū. Igitur rem om̄em vt ge
ſta eſt exponit epō· ac monet vt p:
uideat virū aliquē dignū · quē con
gregatis iā plurimis criſtianis et
eccleſijs conſtructis in barbarico ſo
lo epm mittat. Tum vero athana
ſius· nam is nup ſacerdotium ſuſce
perat attenſius et perpenſiꝰ frumē:
tij dicta geſtaq; conſiderans · i con
cilio ſacerdotum ait. Et quē alium
inuenimus virū talē· in quo ſit ſpi
ritus dei ſicut in te· q hec ita poſſit
implere Et tradito ei ſacerdotio re
dire eū cū dñi gratia vnde venerat
iubet. Quiq; cū epus perexiſſet ad
indiā· tāta ei data eſſe a deo vtutū
gratia dicitur· vt ſigna per eū apo:
ſtolica fierent. et infinitus numerꝰ
barbaroꝛū conūteretur ad fidē· ex
q in indie ptibꝫ et populi xp̄iano:
rum et eccleſie facte ſunt· et ſacerdo
tium cepit. Que nos ita geſta nō
opinione vulgi· ſed ipo edeſio tiri
pſbitero· poſtmodū facto q frumē:
cij comes pꝛius fuerat referēte· cog
nouimus

¶Capłm· xii·

Per idē tp̄s etiā hibereoꝛum
gens q ſub axe pontico ia
cet vbi dei federa· et fidem futuri ſu
ſcepit regni . Sz huiꝰ tanti boni p
ſtitit cām· mulier quedā captiua· q
apd eos repta· cū fidelem ſatis et ſo
bꝛiā ac pudicā duceret vitā · totiſq;
diebꝫ ac noctibꝫ obſecratōes deo p
vigiles exhiberet · i ādmiratōne eſſe
ipa ei rei nouitas barbaris cepit· et
quid ad hoc ſibi vellet curioſius p
q̄rebāt. Illa vt res erat. ſimpliciter
criſtum ſe deum hoc ritu colere fate
batur. Nichil ex hoc amplius bar
bari pꝛeter nouitatem nominis mi
rabantur Verū vt fieri ſolet ipſa p
ſeuerantia · curioſitatem quandam
mulierculis inferebat· ſi quid emo
lumenti ex tanta deuotione capere:
tur. Moꝛis apud eos eſſe dicitur
vt ſi paruulus egrotet· circumfera:
tur a matre per ſingulas domus
quo ſcilicet ſi quis experti aliquid
remedij nouerit. conferat laboꝛāti
Cūq; mulier quedam puulū ſuū
per om̄s circūtuliſſet ex moꝛe· nec
aliqd remedij cūctas domos luſtrā
do cepiſſet· venit etiā ad captiuā· vt
ſi qd ſciret oſtendēt . Illa ſe hūani
quidē remedij nichil ſcire teſtatur

deum tñ ſuum xp̄m quem colebat
dare ei deſperatam ab hominibus
poſſe ſalutem confirmat. Cũq; cili
cio ſuo paruulũ ſuppoſuiſſet·atq;
ip̄a deſup oꝛõnem fudiſſet ad dñm
ſanũ matri reddidit infantem. Ser
mo defertur ad plures·factiq; fama
magnifica vſq; ad aures regine per
labitur·que doloꝛe quodã grauiſſi
mo coꝛpis afflicta·i deſperatõe max
ima ẽat Rogat ad ſe captiuã dedu
ci·illa ire abnuit·ne pꝛeſumere am
plius aliq̃d q̄ ſexus fineret·videre
tur. Ipſa ſe regina deferꝛi ad capti
ue cellulã iubet. Quã ſiliter ſupꝛa
ciliciũ ſuum poſitam·inuocato xp̄i
nomine poſt p̄cem ſanam et alacrẽ
fecit exurgere·xp̄mq; eſſe deum dei
filiũ ſũm ·qui ſalutẽ hanc contule:
rat docet· euq; quẽ ſibi auctoꝛẽ ſue
ſciret ẽe icolomitatis et vite cõmo
net inuocãdũ·ip̄m nãq; ẽẽ q̃ et re
gibꝫ regna diſtribuat et moꝛtalibꝫ
vitam. At illa cum letitia domũ re
greſſa·marito pcunctanti cauſam
tã ſubite ſanitatis aperuit. Cuiq;
cum p ſalute coniugis letus mulie
ri munera deferꝛi iubẽt. Et illa ho
rum inq̃t·o rex nichil captiua dig
natur·aurũ deſpicit· argentũ reſpu
it·ieiunio quaſi cibo paſcitur· hoc
ſolum ei munẽis dabimꝰ·ſi eũ qui
me illa inuocante ſanauit xp̄m deũ
colãꝰ. Ad hoc tunc rex ſegnioꝛ fu
it·et interim diſtulit·ſepius licet ab
vxoꝛe cõmonitus·donec accidit q̈:
dam die venante eo in ſiluis eũ co
mitibus ſuis·obſcurari denſiſſimis
tenebꝛis diẽ. et p tetre noctis hoꝛro
rem luce ſubducta·cetis iter greſſi
bus denegari·alius alio ex comiti
bus oberꝛant·ip̄e ſolus denſiſſima
obſcuritate circũdatus· quid agẽt
quo ſe verteret neſciebat. Cũ repẽ
te anxius ſalutis deſperatõe aĩmos
cogitatõ talis aſcendit Si vere deꝰ
eſt xp̄s·ille quem vxoꝛi ſue captiua
p̄dixerat·nunc ſe de hijs tenebꝛis li
beret·vt ip̄m ex hoc omiſſis oĩbꝫ
coleret. Ilico vt hec nondũ verbo
ſed ſola mẽte deuouerat·reddita mũ
do dies·regem perducit ad vrbẽ in
colomẽ. Cuiq; regine rem ꝑtinus
vt geſta eſt pandit Euocari iã iam
q; captiuã et colendi ritum vt ſibi
tradat expoſcit· neq; ſe vltra alium
deum q̄ xp̄m veneraturũ eſſe cõfir
mat. Adeſt captiua·edocet deum cri
ſtum·ſupplicandi ritum venerandi
q; modũ inq̃tum de hijs apire fe
mine fas erat pandit. Fabꝛicari tñ
eccl'iam monet·foꝛmamq; deſcribit
Igitur rex totiꝰ gentis ꝑplo cõuo
cato rem ab inicõ que erga ſe ac re
ginã geſta fuerat exponit·fidemq;
edocet·et nõdũ iniciatus in ſacris
fit ſue gentis ap'ls. Credũt viri p
regẽ·femine p reginã·cunctiſq; idẽ
volentibꝫ·eccl'ia extruitur inſtãter
et eleuato iam pnciter muroꝛum
ambitu·tempꝰ erat quo columpne
collocari deberent Cũq; erecta pꝛi
ma vel ſcda·ventũ fuiſſet ad tertiã
conſumptis omnibꝫ machinis·et
boum hoĩmq; viribus·cũ media iã
in obliquũ fuiſſet erecta·et pars rẽ
liqua nullis machinis erigẽtur·re
petitis ſcdo et tertio ac ſepius viri
bus ne loco quidẽ moueri attritis
omnibus potuit. Admiratõ erat

totius pp̄li · regis animoſitas hebe
ſcebat · quid fieri deberet omnes
ſimul latebat. Sed cum interuentu
noctis abceſſiſſent · cunctiqꝫ morta
les et ipa opa ceſſaſſent · captiua ſo
la in orōne pnoctans · manſit intrin
ſecus. Cum ecce matutinꝰ et anxius
cum ſuis omībꝫ ingrediens rex · vi
dit colūpnam quā tot machine ac
tot pp̄li mouere nō quiuerant erec
tā · et ſupra baſim ſuā libratē ſuſpē
ſam · nec tamē ſuppoſitam · ſed quā
tum vnius pedis ſpacio in aere pē
dentem. Cum vero omīs pp̄li cōtu
entes et magnificantes deū · veram
eſſe regis fidē · et captiue religionē
pſentis miraculi teſtimonio phibe
bant. Et ecce mirantibꝫ adhuc et
ſtupentibꝫ cūctis in oculis eorū ſen
ſim ſupra baſim ſuā nullo contin=
gente · colūpna depoſita ſūma cum
libratōe cōſedit. Poſt hoc reliquꝰ
numerus colūpnarū · tanta facilita
te ſuſpenſus eſt · vt omīs q̄ ſuperfue
rant ipa die collocarentur. Poſtea
vero ꝙ eccl̄ia magnifice conſtruc
ta eſt · et pp̄li · fidē dei maiore ardore
ſiciebant · captiue monitis ad impa
torem conſtantinū totius gentis le
gatō mittitur · res geſta exponitur
ſacerdotes mittere oratur · q̄ ceptū er
ga ſe dei munus implerent. Quibꝫ
ille cū omī gaudio et honore trāſ
miſſis · multo amplius ex hoc letatꝰ
eſt ꝙ ſi incognitas romanorū im
perio gentes et regna ignota iunx
iſſet. Hec nobis ita geſta fideliſſi
mus vir bacariꝰ · gentis illiꝰ rex et
apud nos domeſticorū comes · cui
ſūma erat cura et religionis et veri
tatis expoſuit · cū nobiſcū paleſtini
tunc limitis dux in iheroſolimis ſa
tis vnanimiter degeret. Sed ad in
ceptam redeamus

Caplm̄ · xiii

Poſtea ꝙ religioſi principis
mater helena ſummis roma
ni regni honoribꝫ affecta · ex hac lu
ce diſceſſit · conſtantia tūc licinij re
licta fratris auguſti ſolacijs vteba=
tur. Huic accidit pſbiterum quen
dam venire in noticiā · latenter par
tibus arrij fauentē. Sed is primo
nichil omnino de hijs apud ſororē
principis aprire · vbi vero multa fa
miliaritas copiā tribuit · paulatim
ſermonē cepit aſpergere · inuidiā di
cens arrio generatam · et p ſimulta
tibus priuatis epm̄ ſuum rem con
tentōne agitauiſſe · emulatōnis ſti
mulo confixū · ꝙ arriꝰ apō plebem
ſatis carus haberetur. Nec atqꝫ hu=
iuſmōi alia frequentius ſuggerens
aīos conſtantie ſuos efficit. Que
cum diē obitura viſitaretur a fratre
atqꝫ ab eo blande religioſeqꝫ cōpel
leretur · extremā dicitur ab eo gr̄am
popoſciſſe · vt pſbiterum i familia
ritatem reciperet · et q̄ ſibi ab eo pro
ſpe et ſalute ſuggerentur audiret ·
ſe quidē iā ex luce diſcedentē nichil
curare · p fratris vero ſtatu eſſe ſolli
citam · ne forte p innocentiū penis
regni ſui pateretur excidiū. Quibꝫ
ille monitis a ſorore ſuſceptis · et fi
delem p ſe germane ſollicitudinem
credens · accomodauit aurem pſbite
ro · et interim accerſiri de exilio arri
um iubet · vt queadmodum de fide
ſentiret exponeret. Cum ille fidem

conſcripſit· que nō quidē ſenſu no:
ſtrum· tñ v̄ba noſtra continere pro
feſſioneq́ʒ videretur. Miratus qui:
dē eſt impatoꝛ· et putauit vnā ean
demq́ʒ in ipſi⁹ et concilij dudum ge
ſti expoſitōne ſmāʒ contineri. Tñ
in nullo relaxat animi vigoꝛē· ſed
rurſus eum ad concilij remittit ex:
amen· qm̄quidē ad dedicatōem ihe
roſolimoꝝ ex om̄i oꝛbe coire ſacer
dotes inuitabantur· hec ad eos de
noie eius ſcribēs· vt ſi expoſitōeꝫ fi
dei eius pbarent· et eū vł p iuidiā
vt aſſerebat· tūc circumuentū dimo
ſcerēt· vł nūc ab erroꝛe correctum·
clemēti ēga ipm iudicio vterentur
qñ quidē tanta fuerit concilij mo:
deratō· vt nō in pſonam ei⁹. ſed in
dogmatū prauitatē. fuērit lata ſētē:
tia· ſi tñ et epi eius alexandri com
moderetur aſſenſus. Sed ab hijs
quidē qui primo ceptis eius fauen
tes cū ſimulatōe ſubſcripſerāt faci:
le recepť⁹ ē· cum vero alexandriā
*peruiſſet· ibi om̄e eius fruſtratur i
ceptum· qm̄quidē dolis apd̓ igno
rantes locus eſt· ſcientibꝫ vero do:
lum intendere nō aliud ē q̄ꝫ riſum
mouere. Interea dum hec apud al
lexandriā fruſtra agitantur· venera
bilis auguſtus cōſtantinus· in ſub
urbana villa nicomedie triceſimo
et primo imperij ſui āno die defūc
tus eſt· liberis de ſucceſſione roma:
ni oꝛbis teſtamento heredibꝫ ſcrip
tis. Quo in tp̄e qm̄quidē conſtātiꝰ
us cui orientis regnū decreuerat· p̄
ſens non erat· dicitur ſecreto accer:
ſitus p̄ſbiterum quē a ſoroꝛe cōmē
datum ſupra diximus. Et ex inde fa

miliariter habitum· tradidiſſe ei te
ſtamentū qđ ſcripſerat· et obteſtat⁹
ſub ſacramēto· ne vlli niſi conſtātō
cū veniſſet in man⁹ traderet· cui etiā
qđ enuchi q̄ erant in palacio faue:
bant· arte indicio de ipatoꝛis moꝛ:
te ſubp̄ſſo· vſq́ʒ ad conſtantij pñti:
am· multis noua temptantibus op
preſſis· reſtitute integreq́ʒ manſere.
Cum vero conſtanti⁹ affuiſſet· de
poſitum p̄ſbiter reſtituit. Cui⁹ be
neficij gr̄a impatoꝛ regni cupidus
ita ei deiunctus eſt· vt q̄ impare cūc
tis ambierit. ab illo ſibi imperari
equanimiter pateretur. Ex quo de
iūcto ſibi impatoꝛe· cepit de arrij re
ſtitutōne ſuggerere· et nolentes ac:
q̄eſcē ſacerdotes· vti cogēt pſuadē

Capłm xiiii

Ea tempeſtate apđ alexādri:
am alexander in iheroſoli:
mis maximus confeſſoꝛ· apđ cōſtā
tinopolim eq̄ alexander vt ex atha
naſij ſcriptis comperim⁹. ſacerdotō
fungebantur Sed euſebi⁹ qui apđ
nicomediā erat de cui⁹ ſimulatōe in
ſubſcribendo ſupradixim⁹. amplam
tempoꝛis nactus· et principi p pre
ſbiterū familiaris effectus· reuoluē
omnia atq́ʒ in irritū reuocare cōci
lij geſta molitur. arrium nequaq̄ꝫ
apud alexandriā cōmoꝛantē veni
re facit· et imperialibus edictis cō
cilium denuo conſtātinopolim cō
uocari. Quo conuenere illi maxi
me qui arriū atq́ʒ euſebiū ſectabā
tur· quiq́ʒ ſepe cum alexandro con
greſſi· vt arriū ſuſcipet· nec tñ aliq̄d
pfligantes· ne ab iniurijs quidem
eius temꝑabāt Ad vltimū· certā

ei diē ſtatuentes· denunciant vt aut
ipē arrium ſuſcipet· aut ſi renitere=
tur ſe ecclīa pulſo· et in exiliū tru=
ſo· ab alio eū ſuſcipiēdū ſciret Tū
ille· noctē q̄ ad ſtatutā intererat diē
ſb altario iacēs· atq3 ī oratōe et lacri
mis totā puigilē ducens· ecclīe cā3
dn̄o cōmendabat Cūq3 lux fuiſſet
exorta· nec tn̄ allexāder ab oratōne
ceſſaret· euſebi⁹ cū ſuis oībꝫ velut
hēici belli ſignifer· domū arrij ma
tutin⁹ aſcēdit· eūq3 ꝓpere ſeq̄ ad ec
cleſiā iubet· ꝓteſtat⁹ ꝙ allexāder ni=
ſi pn̄s acq̄eſceret· expulſ⁹ cederet lo
co. Igitur oīm ſūma expectatō· q̄
vel allexādri pſeuerātia· vl̄ euſebij
arrijq3 inſtātia declinaret Cūq3 cūc
torū animi eſſent vt ī tāli re expecta
tōne ſuſpenſi· arri⁹ ad eccleſiā pgēs
epōrū et pplorū freq̄ntia cōſtipat⁹
hūane neceſſitatis cā ad publicum
locū declinat. Ubi cū ſederet· inteſti
na ei⁹ atq3 oīa viſcera in ſeceſſus cu=
niculum defluxere. Ita tali in loco
dignam mortem blaſphemie et feti
de mentis exſoluit Quod poſtea ꝙ
in eccleſia nunciatum eſt euſebio·
atq3 hijs qui vna ſecum ſanctum
et innocentem virum allexandrum
de arrio recipiendum fatigabant·
ſuperati pudore· et adopti confuſi
one diſcedunt. Tuſic completus ē
ſermo ad gloriam domini quē al=
lexander in oratōne ſua ad deum
proclamauerat dicens. Judica do
mine inter me et euſebij minas· et
arriū. S3 hec ad preſens quidē pau
lulum pudoris habuere· conueniē
tes vero iter ſe heretici· veriti ne for
te ſicut res geſta eſt integre ad im

peratōrem conſtantinum ſi perueniſ
ſet· non ſolum a pfidia eorum in
qua callide irretitus tenebatur ab
ſcederet· verum et in auctores decep
tōnis ſue ſeuerius aliquid ex regia
auctoritate decerneret· componunt
per eunuchos quos iam pfidia de=
ceptos tenebant· vti de arrij morte
imperator· ꝙ fieri poſſet compoſite
et cōmuniter· noſceret· neq3 aliq̄d
qd̄ dei vindictā iudicare videretur
audiret. Quibꝫ ita geſtis· de cauſa
fidei vt cepāt pſecūtur Igitur apd̄
allexādriā defūcto allexādro· atha=
naſi⁹ ſuſcepat ſedē. Qd̄ vero eſſet
idē vir acris ingenij· et in eccleſiaſti
cis negocijs appme vigilās· ſatis
iā tūc hēticis innotuerat· cū ad cōci
liū· niceā cum epō ſuo ſene allexan
dro venerat· cui⁹ ſuggeſtionibꝫ hēti
corū doli ac fallacie vigilāter dete
gebātur. Statim ēgo· ut eum epm̄
factū cognouē· rati id qd̄ res indi
cabat· ſua negocia p illi⁹ ſollicitu
dinē n̄ facile pceſſura oībꝫ mōis
querē adūſus eum machinas decep
tōnū parabant

¶ Caplm xv

Verū nō ī̄ abſq3 origine ſu
pra repetē et cui⁹ a puero
inſtitutōis fūit· ſicuti ab hijs q̄ cum
ipo vitā duxerāt accepim⁹ memora
re. Tempe q̄ apd̄ allexādriā petri
martiris diē allexāder epſ agebat
cū poſt expleta ſolēpnia cōuecturos
ad cōuiuiū ſuū clericos expectaret
in loco mari vicino· vidit eminus
puerorum ſuper orā maris ludū
imitantium vt fieri ſolet epiſcopū
atq3 ea que in ecclīis geri mos eſt

Sed cum intentꝰ diutino pueros
inſpectaret· videt de hijs geri que
dam etiā ſecretiora et miſtica. Per
turbatꝰ ilico ·vocare ad ſe clericos
iubet· atꝫ eis quid eminus ipē vide
ret oſtendit. Tum abire cos et cō
prehenſos ad ſe ꝑducere oīs pue
ros impat. Cunqꝫ adeſſent· q̄s eis
ludus· et quid egiſſent· vł q̄uo ·ꝑ
cunctatur. Jlli· vt talis habet etas
pauidi· negare primo. deinde rem
geſtam ꝑ ordinē pandūt· et bapti
ſatos a ſe eſſe quoſdā cathecuminos
confitentur· ꝑ athanaſiū· q̄ ludi illi
us puerił epīs fuerat ſimulatꝰ Tū
ille diligenter inquirens ab hijs q̄
baptiſati dicebantur quid interro
gati fuerint· quidue reſponderint
ſimul et ab eo qui interrogauerat
Vbi videt ſcd̄m religionis nr̄e ri
tum cuncta conſtare· conlocutꝰ cū
concilio clericorum ſtatuiſſe tradi
tur· illis quibꝫ ingreſſis interroga
tōnibꝫ et reſponſionibꝫ aqua fue
rat infuſa· iterari baptiſmū nō debe
re· ſed adimpleri ea q̄ a ſacerdotibꝫ
mos eſt· athanaſium vero atqꝫ eos
quos ludus ille vel preſbiteros ha
bere viſus fuerat vel miſtros· cōuo
catis pentibus· ſub dei obteſtatōne
tradit ecclie nutriendos Paruo au
tē tp̄e exacto· cū a notario integre
et a gramatico ſufficienter athana
ſius fuiſſet inſtructꝰ· continuo tan
q̄ꝑ fidele dn̄i cōmendatū a pentibꝫ
reſtituitur ſacerdoti· ac velut ſamu
el quidā i templo domini nutritur
et ab eo ꝑgente ad patres in ſenec
tute bona ·ad portandum poſt ſe
ephod ſacerdotale eligitur. Sꝫ hu

ius tanti in ecclia ꝑ fidei integrita
te agones fuerūt· vt etiā de hoc vi
deatur dictū eſſe illud qd̓ ſcriptum
eſt. Ego enī oſtendā ei· q̄nta eum
pati oporteat ꝑ nomīe meo. Jn hu
ius etenī ꝑſecutōne vniūſus coniu
rauit orbis· et commoti ſunt princi
pes terre. Gentes· regna· exercitus
coierūt aduerſus eū. Jlle autē di
uinū illud conſeruabat eloquium
dicens. Si conſiſtant aduerſū me
caſtra· non timebit cor meū. Si in
ſurgat in me p̄lium ·ī hoc ego ſpe
rabo. Verum· qm̄ tanta ac talia eiꝰ
geſta ſunt· vt magnitudo quidem
rerum nichil me preterire paciatur
multitudo vero geſtorum q̄ꝑpluri
ma cogat omittere incerto eſtuat
animus. Dum liberare non valet
quid teneat quid omittat. Et ideo
pauca nos que ad rem ꝑtinent me
morabimꝰ· reliqua eius fama· nar
rabit· ſine dubio· minora vero nū
ciatum. Nā nichil qd̓ addere poſ
ſit inueniet

¶ Caplm· xvi·

Jgitur vbi conſtantius orientis reg
num ſolꝰ obtinuit conſtantino fra
tre nō longe aquileiā apud alſam
fluuiū a militibꝫ interfecto conſtās
vtriuſqꝫ germanus occidētem ſatis
induſtrie gubernabat. Nam cōſtā
tius natura et animo regio· dum
primis illis regni ſui fautoribus ſa
tis indulget· ꝑ enuchos arte in pſi
diam decipitur a pueriſis ſacerdoti
bus· et intento ſatis ſtudio prauis
eorū contentōnibꝫ obſecundat. Sꝫ
illi verentes· ne forte adeūdi regis
copia q̄nqꝫ fieret athanaſio· et per

eum de veritate fidei quā pervertebant ſcđm ſcripturas edoceretur · omnimodis inſimulare eū apud principē · et velud oīm ſcelerum ac flagicioꝝ aggrediuntur exponere · uſqueq̄ humani corꝑis brachium loculo delatū impatori oſtendunt · qđ ab athanaſio exciſū magice artis gratia de arſenij cuiuſdā corpe confirmabant. Sed et alia q̄plurima crimīnoſa ſiƀ et flagicioſa cōponunt · quib; ex cauſis impator iubet convocato concilio athanaſium condēpnari. Jdq; apud tirum miſſo e latere ſuo uno ex comitib; adnitente q̄z archelao · tunc comite orientis · necnō et eo qui fenicē provinciā gubernabat congregari iubet. Eo deducitur athanaſius · loculus cum humano brachio circūfertur · invidie horror · non ſolum religioſas · ſ; et viles animas pvadit

Caplm · xvii ·

Hic arſenius cui⁹ brachiū dicebatur exciſū · lector aliqn̄ athanaſij fuerat · et ob culpā correptorem veritus · freq̄ntie ei⁹ ſe ſubtraxerat. Cuius latebras oportunas ſibi ad huiuſcemōi cōmentum flagicioſi homines rati · inicio compoſiti criminis occultatū eū apud quēdam quē fideliſſimū ſceleribus ſuis crediderant retinebant. Pervenit tn̄ ad hunc in latebris poſitum · q̄d ſuo nomine criminis intentaretur athanaſio · et ſive eum ipa hūanitatis contemplatō · ſive divina ppulit pvidentia · clam per noctis ſilēcia evadens clauſtris enavigavit tirū et pridie q̄ cauſe dicēde adeſſet ultimus dies · athanaſio ſeſe arſenius obtulit · utq; ſe rerum geſtarum ſeries haberet edocuit. Jlle domi eſſe hominem nec innoteſcere cuiq̄ de eius pn̄tia iubet. Interea conciliū cogitur in quo aliq̄nti concinnate calūpnie conſcij · oīs pene in offēſo animo adūſum athanaſium preiudicato q; conveniūt. Per idem temp⁹ paſnucius confeſſor · de quo ſupra memoravim⁹ aderat · athanaſij innocencij conſcius. Js cū vidiſſet maximum iheroſolimorū epm̄ q̄ una ſecū effoſſo oculo et poblice ſucciſo · confeſſor extiterat · verū p nimia ſimplicitate nichil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicantem · conſediſſe cum ceteris quos factōis macula ſociaverat · medium conſeſſū adire non veritus · te iquit o maxime cū quo m̄ unum atq; idem confeſſionis inſigne eſt · cum quo michi pariter mortale lumē effoſſum · clariorem divini lumīs conciliavit aſpectū · te inq̄ nō patiar ſedere ī cōcilio malignantium · et cū iniq̄ gerentibus introire. Iniectaq; manu elevans eū de medio eorum · ac de ſingulis inſtruens · perpetua dehinc athanaſio cōmunione ſociavit. Sz interim cauſa dicitur. Prima vero introducitur occaſio mulieris cui⁹dam · que ſe diceret aliqn̄ hoſpicio athanaſium ſuſcepiſſe · et ab ea noctu nichil ſuſpicantē · vim corruptōnis eſſe ppeſſam. Introduci ad hec iubetur athanaſius. Ingreditur cū thimotheo preſbitero ſuo · eūq; monet · ut poſtea q̄ mulier dicendi finem feciſſet · ſe tacente · ipe ad ea q̄

diꝑerat reſponderet. Cūq̄ʒ mulier ea
q̄ edocta fuerat pozaſſet. thimotheꝰ
conuſus ad eam. vere inq̄t mulier.
ego manſi apd̄ te aliqn̄. aut vim
tibi vt aſſeris feci. Tūc illa. vt mu
lierū ſe taliū ꝓcacitas habet obun
cans thimotheum. tu tu inq̄t michi
vim feciſti. tu in illo loco cōmacula
ſti caſtitatē meā. Simul et conuſa
ad iudices. obteſtari fidē dei cepit
vera ſe dicere. Tum oı̄s ridiculo
ſos pudoꝛ habere cepit. ꝙ tā facile
tacente reo factio compoſiti crimi
nis patuiſſet. nec tn̄ ꝑmiſſū ſūt iu
dices habere de muliere q̄ſtionem
vnde hec vel ꝑ quos aut quō fuiſ
ſet aptata calūpnia. qm̄ iudicandi
libētas penes accuſatoꝛes ēat. Hic
tranſitur ad aliud crimen. Profer
tur facinus ſeculis inauditum. hec
eſt inquiūt vbi nemo poſſit verbo
rū p̄ſtigijs decipe. Res oculis agi
tur. verbis ceſſantibꝫ. Brachiū h
te aiūt athanaſi accuſat exciſū. hec ē
arſenij deꝑtera. quam tu quō vł ad
q̄s vſus exciderıs indicato. Tū ille.
quis em̄ inq̄t vꝛm arſeniū nouerat
vt hāc ipſius eſſe deꝑterā cognoſca
tis. Exurreꝑerūt aliquāti q̄ ſe dice
rent optime ſciſſe arſeniū. in quibꝫ
nonnulli erant abſq̄ʒ conſciētia fac
tōnis. Orat de hinc a iudicibꝫ atha
naſius. vt hoieꝫ ſuū quē negocium
depoſcēret iubeant introduci. Cum
q̄ʒ introductus eſſet arſeniꝰ eleuato
eius vultu. athanaſius. concilio et
iudicibꝫ ait. Hic eſt arſeniꝰ. Et ele
uans eiꝰ nichilominus deꝑterā. hec
eſt inq̄t etiā deꝑtera eiꝰ. hec ē et ſini
ſtra. Hec aūt quā iſti offerunt ma
nus vnde ſit. vos requirite. Tunc
velut noꝑ quedā et tenebꝛe accuſa
toꝛum oculis infuſe. quid agerent
quo ſe verterent. neſciebant. Ipſe
etem̄ eſſe arſeniū teſtes q̄ paulo an̄
ſcire ſe diꝑerant. confirmabāt. Ve
rum. qꝛ nō iudicandi. ſed oppꝛimē
di hominis cauſa conciliū gereba
tur. fragoꝛ oīm repente attollitur
magū eſſe athanaſiū. et decipe intu
entiū oculos adclamatur. nec debe
re vllomodo vltra talem hoieꝫ vi
uere. Factoq̄ʒ ipetu. ſuis eū diſcer
pere manibꝫ parabant. ſed archela
us qui cum ceteris eꝑ p̄cepto impa
toꝛis. concilio p̄ſidebat. ereptū eum
diſcerpentiū manibꝫ ꝑ occultos eꝑ
itus eduxit. ac fuge qua ſolū poſ
ſet ſalutē monuit cōmendare. Cō
cilium tn̄ rurſum conueniēs. tanq̄
ſi nichil omnino dep̄henſū fuiſſet
vt confeſſū de intentatis criminibꝫ
athanaſiū condempnat. et geſta in
hunc modū facta ꝑ oꝛbē terꝛe mit
tentes ad ſceleris ſui conſenſū impe
ratoꝛe cogente. ceteros epiſcopos
perpulerūt

¶ Capl̄m. xviij.

Hinc iā toto oꝛbe ꝓfugꝰ agi
tur athanaſiꝰ. nec vllus ei
tutus ad latendū ſuperat locus. tri
buni. ꝓpoſiti. comites. exercitus q̄ꝫ
ad inueſtigandū eum mouentur.
edictis impialibus. p̄mia delatoꝛi
bus ꝓmittuntur. ſi quis viuū maꝑ
ime. ſin minus. caput certe athana
ſij detuliſſet. Ita totis regni viribꝫ
fruſtra aduſus eū cui deꝰ aderat cer
tabatur. Interea. ſeꝑ continuis an
nis ita latuiſſe fertur i lacu ciſterne

non habētis aquā· vt ſolē nunꝙ̄ vi-
derit. Sed cū p ancillā que ſola cō-
ſcia dn̄orū officijs q̄ ei latebras p̄-
buerāt videbatur· īdicatꝰ fuiſſet· et
tāꝙ̄ dei ſpū admonitꝰ ipa nocte q̄
ad eū cōphendēdū cū iudicibꝰ veni-
ebatur· poſt ānos ſex emigrauit ad
aliū locū Ita illi q̄ venerāt fruſtra-
ti· dn̄is q̄ȝ in fugā verſis· de ancilla
vt ſcȝ̄ indice penas ſumunt

Caplm xix

Verū ne ſuces alicui latebre
ſue fierent· et occaſio calū̄p-
nie innocētibꝰ q̄reretur· michil ſibi
vltra iā tutū in cōſtantij regno p̄ſu-
mens· ad conſtātis partes ꝓfugus
abſceſſit. A quo ſatis honorifice re-
ligioſeqȝ ſuſceptꝰ eſt. Cuiqȝ cauſa
eiꝰ quā fama cōperterat diligentius
cognita· ſcribit ad frēm· ꝓ certo ſe
cōperiſſe ꝙ ſacerdos dei ſūmi atha-
naſius· iniuſte fugas et exilia pate-
retur. Nūc itaqȝ ſi recte facerēt· abſ-
qȝ vlla moleſtia loco ſuo reſtituēt
ſi id nollet· cure ſibi futurū vt ipſe
id impleret· regni eiꝰ intima pene-
trans· et penas digniſſimas de auc-
toribꝰ ſceleris ſumens Quibꝰ ſcrip-
tis· pterritꝰ conſtantius· ꝙ poſſe fa-
cere ea q̄ minitabatur conſciꝰ erat
frēm ſc̄ilata· benignitate vltro veni-
re ad ſe athanaſiū iubet· et leui in-
crepatōe pſtriciū· ad eccliam ſuā p-
mittit ſecurū ire. Ammonitꝰ tn̄ im-
patoꝛ ab impijs conſiliarijs· nō ē
inquit magnū athanaſi· qd̄ epi po-
ſcunt de te· vt vnā ex mētis q̄ ſunt
apd̄ allexandriā ecclīs cōcedas po-
pulis eorū q̄ tibi cōmunicare no-
lūt. Tū ille deo ſibi ſuggerēte pa-
tum in ī pe cōſiliū repit· et qd̄ ē inq̄t
impatoꝛ· qd̄ poſcēti tibi liceat dene-
gari· q̄ ptātem oim̄ habes iubendi
Sed vnū ē qd̄ oro· vt meā q̄ȝ peti-
ciūculā libenter admittas. Cuiqȝ ſe
om̄ia q̄ vellet q̄uis ernt difficilia p-
mittēt pſtaturū· ſi h̄ vnū tederet li-
bens· ait athanaſiꝰ Hoc ē qd̄ rogo
vt q̄ȝ etiā hic· nā apd̄ āthiochiā res
agebatur· ſūt nr̄i pp̄li q̄ iſtis cōmu-
nicare nolūt· vnā eis tn̄ē conceda-
tur ecclia. Equiſſimū ſibi videri· et
valde pſtādū letꝰ ſpopondit impa-
toꝛ. Sȝ cū rem detuliſſet ad eos q̄-
rum conſilijs vtebatur· neqȝ ibi ſe
velle accipe ecclīaȝ neqȝ hic dare re-
ſpondēte· q̄ plꝰ ſibi ſingli quiqȝ q̄
abſentibꝰ conſulebāt. Ita impatoꝛ
āmiratꝰ eiꝰ prudentiā· ꝓperare ocꝰ
ad ſuſcipiēdā ſuā eccliam iubet. Sȝ
cū ingenti ſcelere impatoꝛ cōſtans
regno ſit et vita fuiſſet exemptus·
rurſū in athanaſiū veteres illi mē-
tores pn̄cipis odia reſuſcitare cepe-
rūt· fugatoqȝ de ecclia· ī locū eiꝰ ge-
orgiū quendā pfidie et inanitatis
ſue ſociū mittūt. Nā priꝰ q̄ndam
gregoriū miſerāt Rurſū fuga· rur-
ſū latebre· et edicta adūſū athanaſi-
um pn̄cipis p om̄em locū ponun-
tur· p̄mia et honores delatoribus
pollicentia. Ipe q̄ȝ cū ob vindictā
necis fraterne regnūqȝ recupādū·
ad occidentis ptes veniſſet· et exme-
to tyrāno regni ſolꝰ arce potiretur
fatigare occidētales ep̄os· et per de-
ceptōeȝ ad cōſenſū arriane hēſis co-
gere aggreditur· athanaſij priꝰ cō-
dēpnatōe premiſſa· et velut obicis
validiſſimi obiectōne ſublata

¶ Capl'm xx

Ob hoc apud mediolanum
epiſcoporum conciliũ con
uocatur· plures decepti· dioniſiꝰ ve
ro euſebius · paulinus· rohdanus
et lucifer· dolum eſſe in negocio ꝓ
clamantes· aſſerenteſqꝫ ꝙ ſubſcrip
tio in athanaſiũ · nõ aliam ob cau
ſam· ꝙ deſtruende fidei moliretur· in
exiliũ truſi ſunt. Hijs etiã hylariꝰ
iungitur· ceteris vł ignorantibꝫ vł
non credentibꝫ fraudẽ

¶ Capl'm· xxi

Sed tali conſilio geſtum fu
iſſe negociũ· rei exitꝰ docuit
Illis namqꝫ de medio ſublatis· cõ
tinuo ſinodus apud ariminũ con
gregatur· ibi ſcdm ea que orienta
les apd ſeuleuciã compoſuerãt· cal
lidi hoĩes et vſuti· ſimplices et iperi
tos occidentalium ſacerdotes facile
circũuenirũt· hoc modo · ꝓponendo
eis quẽ magis colere et adorare vel
lent· homouſiõ· an xp̃m· illiſ qꝫ vir
tutem verbi· quid homouſiõ ſigni
ficaret ignorantibꝫ· velut in faſtidi
um quoddã et execratõnem ſermo
deductꝰ eſt· xp̃o ſe credere· nõ homo
uſion confirmantibꝫ . Sic mltorũ
ꝑter paucos q̃ ſcientes ꝓlapſi ſunt
animi decepti · contra eam que pa
tres apud niceã conſcripſerãt veni
entes · homouſion q̃ſi ignotum et
ab ſcripturis alienũ ſermonem au
ferri· de fidei expoſitõne decernunt·
cõmunionẽqꝫ ſuam hereticorũ ſoci
etate commaculauit. Ea tempeſta
te facies eccłie feda et admodũ tur
pis erat . Non eñ ſicut priꝰ ab ex
ternis· ſʒ a ꝓprijs vaſtabatur· fuga
bat alius· alius fugabatur· et vter
qꝫ de eccłia erat. Ara nuſ ꝙ· nec im
molatõ nec libamina· ꝑuaricatõ tñ
et lapſus erat ac ruina młtorum · ſi
milis pena ſed impar victoria · ſiłr
cruciabantur· ſed non ſiłiter glori
ficabantur· qꝛ dolebat eccłia etiam
illius caſum q̃ impellebat ad lapſũ

¶ Capl'm· xxii

Igitur liberius q̃ poſt iulium marci
quẽ ſilueſter ꝓceſſerat ſucceſſorẽ in
vrbe roma· p idem tempꝰ ſacerdotiõ
fungebatur· in exilium truditur· in
qꝫ eius locum felix diaconus ſuus
ab hereticis ſubrogatur· et non tã
ſecte diuiſitate· ꝙ communionis et
ordinatõnis conuenientia macula
tur Iheroſolimis vero cirillus poſt
maximũ ſacerdotio confuſa iã ordi
natõne ſuſcepto· aliqñ in fide· ſepiꝰ
in cõmunione variabat. Apud al
lexandriam vero· georgius ſatis ꝓ
caciter vi raptum epãtum gerebat
ita vt magis ſibi viris dicedi credi
tos faſces· ꝙ ſacerdotiũ miniſtrãdũ
religioſis officijs eſtimaret

¶ Capl'm xxiii

Apud antiochiam ſane diui-
ſis temporibꝫ· multa et ad
modũ confuſa geſta ſunt . Nã de
functo eudoxio· cum młti diuiſarũ
vrbium epĩ· ad illam ſedẽ ſumma
ambitõne niterẽtur· ad vltimũ me
leciũ de ſebaſtia armenie ciuitate ·
contra decreta concilij illuc transfe-
runt. Qui tñ ab ipis rurſum i exi
lium truditur· qd contra oppinio
nem iporũ · non arrij ſed nr̃am fi
dem cepit in eccłia ꝑdicare. Quem
magna plebs eccłia depulſũ ſecuta

ab hereticoꝝ ſocietate diuellitur

¶ Capitulū·xxiiij·

Interea. vt aliqn̄ etiā in ſemetipſam
ꝓdiues malicia deſeuiret · ſacerdo=
tes et ꝑplī qui arrio duce primit⁹
fuerant ab eccl̄ia diuulſi· in tres de
nuo ſectas ꝑteſqȝ ſcindūtur . Nam
illi quos paulo ſupius dixeramus
non acquieſcentes euſebij ceteroꝝ
qȝ ſimulatōibꝫ· cū arrio exiliū ptu
liſſe · poſtmodum nec ipi arrio re
greſſo de exilio cōmunicare volue
rūt · eo ꝙ ſīlata confeſſione cōmu
nicaſſet hijs qui de ipa ſubſtantia
dei p̄ris filium confiterentur ·quia
ipi ea q̄ primo docuerat arrius ex
nullis extantibꝫ creatū et factum·
nō natū filiū ſatis libera· ſed poti⁹
impudēti blaſphemia confirmabāt
Qd̓ et poſt illoꝝ obitū euthici⁹ q̄
dā poſt euthiciū validi⁹ et lati⁹ aſſe
rebat· eunomi⁹ vir corpe et aīa lep
ſus· et īterius exteriuſqȝ morbo re
gio corruptus · arte tn̄ dialetica p̄
potens · plurima contra fidē nr̄am
ſcripſit · et diſputādi leges ſectato
ribus ſuis dedit· a quo etiā nūc eu
nomiana hereſis appellatur. Alius
q̄ȝ macedonius nomine quem nr̄is
expulſis· immo poti⁹ necatis apd̓
conſtantinopolim ſtatuerant epm
qꝛ ſīlem patri filium fatebatur· licȝ
ſpūm ſanctū eque vt illi blaſphema
ret· tn̄ ab illis expellitur· qꝛ ſīlia vt
de patre etiā de filio p̄dicaret · neqȝ
vero noſtris coniungitur · a quibꝫ
de ſpiritu diuerſa ſentiret Ita peſti
fera illa beſtia que p arrium pmo
quaſi de infernis extulerat caput ·
ſubito triformis apparuit · p euno

mianos · q̄ dicūt p oīa diſſīlē ȝ fili
um p̄ri· qꝛ nllo genē ſīlis poſſit eē
factura factori· p arrianos· q̄ dicūt
ſimilē quidem poſſe dici filiū patri
ſed largitate grē· non ꝓprietate na
ture· inquātū ſcilicet poteſt creato
ri creatura cōferri· per macedonios
qui dicūt ſimilē quidē filiū p om̄ia
p̄ri· ſanctū vero ſpūm cum patre et
filio nichil habere cōmune. Nec q̄
dem inter illos ita geſta ſunt . Sed
ſicut de talibꝫ ſcriptū eſt· diſciſſi ſūt
et nō ſunt compuncti. Plurimi ve
ro eoꝝ q̄ videbantur attentiorem
vitā gerere· et monaſteria ꝑmulta
apud conſtantinopolim vicinaſqȝ
ꝓuincias et epiſcopi nobiles ma
cedonij magis errorē ſūt ſecuti

¶ Caplm xxv·

Sed conſtanti⁹ imperator dū
iuliano quem ceſarē apud
gallias reliq̄rat · dignitatē ſibi au
guſti ſponte preſumenti armis ire
obuiam parat· viceſimo et quarto
poſt occaſum patris imperij ſui ānō
in opido cicilie mopſocrenis die de
functus eſt

¶ Caplm xxvi

Poſt quē iulian⁹ ꝓſumptum
prius· deinde vt legittimū
ſolus obtinuit principatū. Is pri=
mo velut arguens ꝑperā geſta con
ſtantij· epos iubet de exilijs relaxari
poſt vero adūſum nr̄os· tota vocē
di arte conſurgit. Interim q̄ ſupſu
erant epi de exilijs relexantur. Nā
liberius vrbis rome eps· conſtātio
viuente regreſſus eſt Sed hꝰ vtrum
qd̓ acq̄euerit voluntati ſue ad ſub=
ſcribendū· an ad ꝑplī romani grāȝ

a quo ꝓficiſcens fuerat exorat⁹ in:
dulſerit· pcerto cōptum nō habeo
Lucifer aūt cum exoraretur ab eus
ſebio q̄ꝫ vterqꝫ in partibus vicinis
egipto fuerat religatus· vt ad vidē:
dum athanaſium allexandriā pge:
rent· cōmuniqꝫ tractatu cū hijs qui
ſupfuerāt ſacerdotib⁹ de ſtatu eccle
ſie decernerent · pūtiā ſui abnegās
legatum p ſe diaconum ſuum mit
tit· atꝫ ipē intento aīo anthiochiā
pgit· ibiqꝫ diſſidētib⁹ adhuc ptib⁹
ſed in vnū tū reuocari poſſe ſperā
tibus· ſi ſibi talis eligeretur epūs
erga quē nō vna plebs· ſed vtraqꝫ
gauderet· pproperus catholicū qui
dem et ſanctū virum · ac pomnia
dignum ſacerdotio paulinum epm
collocauit · ſed tū in quē acqeſcere
plebs vtraqꝫ non poſſet

¶ Capl'm· xvii·

Pergit iterea euſebius allex
andriam· ibiqꝫ confeſſorū
concilio cōgregato· pauci numero
ſed fide integri et meritis multi· q̄
pacto poſt hereticorū pcellas et p:
fidie turbines tranquillitas reuo:
caretur eccleſie· omni cura et libra
tōne diſcutiunt. Alijs videbatur fi
dei calore feruentib⁹ nullum debe
re vltra in ſacerdotium recipi· q̄ ſe
vtrūqꝫ heretice cōmunionis conta:
gione maculaſſet· ſed q̄ imitantes
aplm querebant non qd ſibi vtile
eſſet· ſed qd pluribꝫ expediret · vel
q̄ imitaretur xpm· qui cū eſſet om
nium vita· p ſalute cūctorū humi:
lians ſe deſcendit in mortē· quo ſci
licet inueniretur· et in mortuis vita
dicebāt melius eſſe humiliari ſe pau
lulū propter delectos· et inclinari
ppter eliſos· vt eos rurſus erigerēt
nec ſibimet ſoli⁹ puritatis merito
celorum regna defenderent · ſed eſſe
glorioſius ſi cū pluribꝫ in luce me:
rerentur intrare· et ideo rectum ſibi
videri· vt tantū pfidie auctoribus
amputatis· reliquis ſacerdotibꝫ da
retur optio· ſi forte velint abiurato
errore pfidie ad fidē patrū ſtatuta
qꝫ conuti· nec negare aditum rede:
untibꝫ· quin potius de eorū conuer
ſione gaudere· qꝫ et ille euangelic⁹
iunior fili⁹ patrie depopulator ſꝫ
ſtantie· in ſemetipm reuſus · nō ſo
lum ſuſcipi meruit· ſed et dignus
paternis complexibꝫ deputatur · et
anulū fidei recepit· et ſtola circūda:
tur· p quā quid aliud · q̄ ſacerdotij
declaratur inſignia· nec pbabilis ex
titit apd prēm ſenior filius· q̄ inui
dit recepto · nec tantū meriti habu
it nō delinquendo· quantū noxe con
traxit· nō indulgendo germano

¶ Capl'm· xviii·

Cum igitur huiuſcem̄ ſi ſen
tentias ex euāgelica aucto:
ritate platas· ordo ille ſacerdotalis
et aplicus appbaſſet· ex concilij de
creto aſterio ceteriſqꝫ qui cum ipō
erant orientis miſſigitur peuratio ·
occidentis vero euſebio decernitur
Additur ſane in illo concilij decre
to etiam de ſpiritu ſancto plenior
diſputatio · vt eiuſdem ſubſtantie
ac deitatis cuius pater et fili⁹ etiam
ſpiritus ſanctus crederetur· nec quic
quā pſus in trinitate aut creatum
aut inferius poſteriuſue diceretur
Sed et de differentia ſubſtantiarū

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

et ſubſiſtentiarū ſermo eis p̄ ſcrip
turam motus ē · qd̓ greci · o p̄ c i a
c e t p t o c t a c e i c . Quidā etēm
dicebant ſubſtantiā et ſubſiſtentiā
vnū videri · et qꜫ tres ſubſtātias nō
dicimus in deo · nec tres ſubſtātias
dicere debeamus . Alij vero quibꝫ
longe aliud ſubſtantia · q̄ꝫ ſubſiſten
tia ſignificare videbatur dicebant ·
quia ſubſtantia ipa rei alicuius na
turam ratōnemqꜫ qua conſtat de ≠
ſignet · ſubſiſtentia autē vniuſcuiuſ
qꜫ pſone hoc ipſum qd̓ extat et ſb
ſiſtit oſtendat · ideoqꜫ propter ſabel ≠
lij heresim tres eſſe ſubſiſtentias cō ·
fitendas · qd̓ quaſi tres ſubſiſtentes
perſonas ſignificare videretur · ne
ſuſpitōnem daremus tanq̄ꝫ illius
fidei ſectatores · que trinitatē in no
minibus tantū · et nō in rebus ac
ſubſiſtentijs confitetur . Sed et de
incarnatōne domini comprehenſū
eſt · quia corpus qd̓ ſuſcepat domi ≠
nus neqꜫ ſine ſenſu · neqꜫ ſine anima
ſuſcepiſſet . Quibus omnibꝫ caute
moderateqꜫ compoſitis vnuſquiſ ≠
qꜫ itinere ſuo p̄rexit cū pace

Capitm · xxix ·

Sed euſebius cū rediſſet an
tiochiam · et inueniſſet ibi
a lucifero contra pollicitatōnē ꝛ or
dinatū ī epiſcopum · pudore ſimul
et indignatōne compulſus · abſceſ ≠
ſit · neutre parti cōmunionem ſuā
relaxans · quia digrediens inde pro
miſerat ſe acturum in concilio · vt
is eis ordinaretur epiſcopus · a quo
pars neutra diſciſceret . Ille nanqꜫ
populus qui meletum dudum
de ecc̄lia pulſum · q̄i p̄ fide recta fu
erat ſecutꝰ · n̄ iūxerat ſe ad priores
catholicos · id ē q̄cūqꜫ euſtaſio epō
fuerāt · ex quibꝫ etiā paulinꝰ erat · ſꝫ
ſuū p̄ricipatū ſuūqꜫ cōuenticulum
tenuit . Hos ergo cū in vnū reuo ≠
care voluiſſet euſebiꝰ · nec tū p̄uen
tus a lucifero potuiſſet · abſceſſit
Tūc regreſſꝰ melecius de exilio · qꜫ
cū eo numeroſior p̄p̄l̄s erat ecc̄lias
tenuit · et ex eo iā ꝓp̄riā ſinodū cū
ceteris orientalibꝫ ep̄is habuit · nec
tū athanaſio iūctꝰ eſt . Interim luci
fer iniuriā dolens · q̄ꝫ epm̄ a ſe or
diatū apd̓ anthiochiā nō recepiſſꝫ
euſebiꝰ · nec ipe recipe cogitat allex
andrini decreta concilij · ſꝫ conſtrin
gebatur legati ſui vinclo · qui in
concilio ipiꝰ auctoritate ſubſcrip ≠
ſerat . Abicē nāqꜫ eū nō poterat · qꜫ
auctoritatē eiꝰ tenebat . Si vero re
cepiſſet · oīe ſuū fruſtrādū videba
tur inceptū . Deinde ſꝫ multū delibe
rans · cū ex vtraqꜫ p̄te cōcluderetur
elegit vt legato ſuo recepto ēga ce
teros ſentētiā diſparē · ſꝫ ſibi placitā
cuſtodiret . Ita regreſſꝰ ad ſardinie
p̄tes · ſiue qꜫ cita morte p̄uētꝰ · tp̄us
ſententie mutāde non habuit · etēm
temē cepta corrigi ſpacio ſolent ſi
ue hoc animo immobiliter ſederat
parū firmauerim . Ex ip̄o interim
luciferianorum ſciſma qd̓ licet per
paucos adhuc voluitur ſumpſit ex
ordium . Euſebius vero execrata
circuiens orientē atꝫ italiam medici
p̄iter et ſacerdotis fūgebatur officio
Singulas q̄ſqꜫ ecc̄lias abiurata
infidelitate ad ſanitatem recte fidei
reuocabat · maxime quod hilari ≠
um quem dudum cum ceteris

ep̄is in exilium truſi eſſe memora
uimus· regreſſum iam et ī ytalia po
ſitum· hec eadē erga inſtaurandas
eccl'ias fidemq̄ȝ patrū reparandam
reperit molientem . Niſi q̄ hilari⁹
vir natura lenis et placidus ſimul
q̄ȝ eruditus · et ad pſuadendum cō
modiſſimus· rem diligentius et ap
tius ꝓcurabat. Qui etiā libros de
fide nobiliter ſcriptos edidit. Qui
bus et hereticorū verſucias et nr̄o
rum deceptōes et male credulā ſim
plicitatē ita diligenter expoſuit · vt
et p̄ntes et longe poſitos quibus
ipſe p ſe diſſerere viua voce non
poterat· pfectiſſima inſtructōe corri
geret· yta duo iſti viri velut magni
fica quedā mūdi lumīa illiricū· yta
liam· gallias q̄ȝ· ſuo ſplendore radi
arunt · vt oīns etiā de abſconditis
angulis et abſtruſis hereticorū te
nebre fugarentur

¶ Caplm̄ ·xxx·

Sed iulianus poſt q̄m orien
tem· pſas bello pulſaturus
aduenit· et publica quā pri⁹ occul
tauerat erga ydolorū cultū ferri ce
pit inſania · callidior ceteris pſecu
tator non vi neq̄ȝ tormentis· ſ; pre
mijs· honoribȝ· blandicijs· pſuaſio
nibus· maiorem pene ppl'i ptem q̄
ſi atrociter pulſaſſet eliſit · ſtudia
auctorum gētilium xp̄ianos adire
ꝓhibens · ludos litterarū illis ſolis
q̄ deos deas q̄ȝ venerarentur patere
decreuit· milicie cingulum non dari
niſi ymmolantibȝ iubet· ꝓcuratōem
ꝓuinciarū iuris q̄ȝ dicendi xp̄ianis
ſtatuit nō debere cōmitti· vtpote q̄
bus etiā lex ꝓpria gladio vti vetu

iſſet . Et pficiebat cottidie in hui⁹
cemodi legibȝ exquirendis · quibȝ
et ſi quid verſutū vel callidū· tn̄ qd̄
min⁹ videretur crudele decerneret

¶ Caplm̄ ·xxxi·

Sed nō erga athanaſiū ficte
philophie tenere imaginē
potuit. Etenī cum velut tetri ſerpen
tes de cauernis terre ebulientes· ad
eum proceſſiſſet magorū · philoſo
phorū · auruſpicum · augurū q̄ȝ ma
n⁹ · pſ.mo oīns pit̄er alligāt· nich
il ſuis artibus ſucceſſarū· niſi prius
athanaſiū velut horū omniū obſta
culum ſuſtuliſſet . Iterum mittitur
exercitus· iterū ducere· iterū oppug
natur eccl'ia Cūq̄ȝ eum meſti et flē
tes ppl'i circūſtarent · ꝓphetico apd̄
eos vſus ſermone ꝓhibetur . Noli
te inquit o filij pturbari · q̄ȝ nube
becula eſt · et cito ptranſit . Cunq̄ȝ
diſceſſiſſet et naui p nilum fluuiū
iter ageret · comes qui ad hoc ipm̄
miſſus fuerat· cognito e⁹ itinē· iſtā
ter eum inſequi cepit . Et cū forte
applicuiſſet athanaſij nauicula ad
q̄ndam locum· cōperit a pretereū
tibȝ poſt tergum eſſe pcuſſorē ſuū
et iam iāq̄ȝ niſi pſpiceret immine
re. Conterriti oīns q̄ ſimul aderāt
ſocij· heremū ſuadebant ad fuge p̄
ſidium petendam . Tum ille· noli
te inq̄t o filij deterreri · eamus ma
gis in occurſum pcuſſori nr̄o · vt
ſciat q̄ȝ longe maior eſt qui nos de
fendit· q̄ qui pſequitur. Et conū
ſa nauicula· iter agere obui⁹ ei q̄ ſe
inſectabatur aggreſſus ē. Ille qui
nullo genere ſuſpicari poſſit in oc
curſum ſibi venire quē q̄reret· tāq̄

p̄tereuntes aliquos interrogari iu
bet vbi audiſſent eſſe athanaſium
Cunqꝫ reſpondiſſent vidiſſe ſe eū
nō longe euntem· tota celeritate p
tranſiens ꝓperat inuanū· feſtinans
cape quē añ oculos poſitū videre
nō potuit. Ille vero dei v̄tute mu:
nitus·allexandriam rediJt·ibiqꝫ tu
to latebras vſqꝫquo perſecutō ceſſa
ret exegit

Capitulū·xxxij·

Sedit et aliꝰ iulianus vecor:
die ſue ac leuitatis indici :
um. Nam cum dafnis in ſuburba
no anthiochie iuxta fontē caſtaliū
litaret appollini· et nulla ex hijs q̄
q̄rebat reſponſa ſuſciperet·cauſaſqꝫ
ſilencij percūctaretur a ſacerdotibus
demonis·aiunt babile martiris ſe:
pulchrum ꝓpter adſiſtere·et ideo re
ſponſa non reddi . Tum ille·veni
re galileos · hoc eñ nomine nr̄os
appellare ſolitus erat · et auferre ſe
pulchrum martiris iubet . Igitur
eccl̄ia vniuerſa conueniens matres
et viri· virgines iuueneſqꝫ immēſa
exultatōne ſuccincti·trahebant lon
go agmīe archam martiris·pſallen
tes ſimul clamoribꝫ et cum exulta
tōne dicentes. Confundātur oīs
q̄ adorant ſculptilia · et q̄ confidūt
in ſimulachris ſuis. Hec in auribꝫ
ꝓfani principis p ſex milia paſſu
um tanta exultatōne pſallebat om
nis eccl̄ia·vt celum clamoribꝫ reſul
taret. Vnde ille in tantā iracundie
rabiem deductus eſt · vt altera die
comprehēdi xp̄ianos paſſim et tru
di iuberet ī carcerē·ac penis et cru
ciatibus affici

Caplm·xxxiij·

Quod ſalucius p̄fectus eius
non ꝓbans· licet eſſet gen
tilis·tñ iuſſus exequitur ·et apphē
ſum vnum q̄ndam adoleſcentem q̄
primus occurrit theodorum nomi
ne · a prima luce vſqꝫ ad horā deci
mam tanta crudelitate ·et tot muta
tis carnificibꝫ torſit · vt nulla etas
ſile factum meminerit ·cum tñ ille
in eculeo ſublimis et hinc inde la
teribꝫ inſtante tortore·nichil aliud
facēt·niſi vultu ſecuro et leto pſal
mum quē pridie oīs eccl̄ia cōcine
rat iteraret . Cunqꝫ ſe oīm expenſa
crudelitate ſalucius nichil egiſſe p
ſpiceret·recepto ī carcerem iuuene·
abiſſe fertur ad impatorem · et q̄d
egerit nūciaſſe·ac monuiſſe ·ne ta
le aliquid temptare vellet decetero·
alioq̄n et illis gl̄am.et ſibi igno :
miniā q̄reret. Hunc theodorū ipi
nos poſtmodū apud anthiochiam
vidimus. Et cū requirereꝰ ab eo ſi
ſenſum doloris habuiſſet ex ītegro·
dicebat ſe q̄ dē doloris parū ſeniſſe·
aſtitiſſe autē q̄ndā iuuenē q̄ ſudā
ti ſibi lintheo cādidiſſimo et ſudores
abſtergeret·et aquā frigidā frequē
ter infunderet·et ita ſe eſſe delectatū
vt tunc meſtior factus ſit ·q̄ñ depo
ni de eculeo iuſſus eſt . Cōminatꝰ
igitur impator poſt victoriā pſicā
melius ſe xp̄ianos debellaturum·p
uectus quidem eſt·ſed nullus redit
Ibi nāqꝫ incertū a ſuis an ab hoſti
bꝫ confoſſꝰ· poſt ānū et octo meſes
preſumpti auguſtalis impij finem
fecit . Tāta vero eius ad decipiēdū
ſ btilitas et calliditas fuit ·vt etiam

infelices iudeos vanis ſpeb⁊ illec
tos·vt ipſo agitabatur illuderet
Quos primo oim conuocatos ad
ſe interrogat· cur nō ſacrificarent·
cū eis lex ſua de ſacrificijs iperaret
At illi occaſionem ſe inueniſſe tem
poris rati· non poſſum⁹ inquiunt
niſi i ſolo iheroſolimorum templo
Ita namqꝫ precepit lex. Et accepta
ab eo reparandi tēpli licencia·itan
tum inſolentie puenerunt·vt aliqs
ris ꝓphetarum redditus videretur
Igitur ex oīmb⁊ locis atꝫ ꝓuincijs
cōuenē iudei· locū tēplo olim igni
cōſūpti aggredi cepē· comite ꝓpe
rāti operis ab iperatore conceſſo·
ſumpto publico et priuato· res
oīm inſtantia gerebatur. Interea
inſultare nr̄is et velut reparatis ſi
bi regni temporib⁊ cōminari acri⁹
ac ſeuitiā oſtentare prorſus i mag
no tumore et ſupbia agē

Capl̄m·xxxiiii·

Cirillus poſt maximū cōfeſ
ſorem iheroſolimis ep̄us
habebatur. Aptis igitur fundamē
tis calces cementaqꝫ adhibita nich
il omnino deerat· qum die poſte
ra veterib⁊ deturbatis·noua iacerēt
fundamenta. Cum tū ep̄us diligē
ti conſideratōne habita·vel ex illis
q̄ in danielis ꝓphetia de temporib⁊
legerat vel q̄ in euangelijs domin⁹
p̄dixerat pſiſteret· nullo genē fieri
poſſe vt ibi a iudeis lapis ſup lapi
dē poneretur·res erat i expectatōe

Capl̄m·xxxv·

Et ecce nocte q̄ ad incipiēdū
opus iam ſola reſtabat ter
remotus ingens oboritur·non ſo
lum fūdamentorum ſaxa longe la
teqꝫ iactantur·verum etiā toti⁹ loci
pene edificia complanantur·porti
cus qꝫ publice i quib⁊ iudeorū mł
titudo q̄ operi videbatur iniſtē cō
manebat ad ſolum deducte·omnes
iudeos q̄ repti ſunt oppreſſere. Illu
ce vero orta·cum ſe mala crederent
effugiſſe· ad reqrendos q̄ oppreſſi
fuerant reliq̄ mltitudo concurrit

Capl̄m·xxxvi·

Aedes erat quedam in inferio
rib⁊ templi demerſa habens
aditum inē duas portic⁹· q̄ fuerāt
complanate·i qua ferramenta alia
qꝫ opi neceſſaria ſeruabantur· e q̄
ſubito glob⁊ quidam ignis emicu
it·et p medium platee percurrens
aduſtis et exanimatis q̄ aderant iu
deis·vltro citroqꝫ ferebatur. Hoc
iterū ſepiuſqꝫ et freq̄ntiſſime p to
tam illā diē repetens·ꝑtincias ꝓpl̄i
temeritatē flāmis vltricib⁊ coherce
bat. Cum interim pauore ingenti
et trepidatōne oīs q̄ aderant ter
riti·ſolum verū deum xp̄m confite
ri cogebātur inuiti. Et ne hec caſu
fieri crederentur·in ſequenti nocte
in veſtimentis omniū ſignaculum
crucis ita euidens apparuit· vt etiā
qui diluere p ſui infidelitate volu
iſſent·nullo genere valerēt abolere
Hic deterriti iudei atꝫ gentiles·locū
ſiℓ et cepta inaniter reliquere

Explicit liber decimus hiſtorie ec
cleſiaſtice

Incipiūt. Capl̄a libri vndecimi